

Wojewódzka Biblioteka Publiczna
w Kielcach

HENRYKA SIENKIEWICZA ZWIĄZKI Z PRASĄ

catalog wystawy
pierwodruków prasowych
utworów pisarza
ze zbiorów WBP w Kielcach

Kielce czerwiec - lipiec 1980

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach

HENRYKA SIENKIEWICZA ZWIĄZKI Z PRASĄ

Katalog wystawy
pierwodruków prasowych utworów pisarza
ze zbiorów WBP w Kielcach

Kielce czerwiec - lipiec 1986

Opracowanie scenariusza i katalogu - Ewa Piotrowska

Oprawa plastyczna - Edward Biela

Miejsce ekspozycji - Czytelnia Czasopism WBP w Kielcach

ul. Pocieszka 17

Do użytku wewnętrznego

39 Syd. WBP

Wstęp

Wystawa „Henryka Sienkiewicza związki z prasą” została zainspirowana gorącym pragnieniem uczczenia choćby w skromny sposób dwu rocznic: 140-lecia urodzin i 70-lecia śmierci pisarza. Jednocześnie jest ona kolejną prezentacją zbiorów WBP w Kielcach - tym razem zbiorów czasopism.

O Henryku Sienkiewiczu napisano i powiedziano tak wiele; najwyższe pochwały, entuzjastyczne głosy uwielbienia, ostre krytyki, obiektywne oceny, osobiste wspomnienia tworzą niezmiernie bogatą literaturę. Niesposób dodać tu własne przysłówkowe „trzy grosze”. Zarówno więc przy opracowaniu scenariusza jak też niniejszego słowa wstępnego do katalogu wystawy oparłam się na dziełach Juliana Krzyżanowskiego „Kalendarz życia i twórczości Henryka Sienkiewicza” oraz „Henryka Sienkiewicza żywot i sprawy”.

Wystawa nie ma na celu ukazania całokształtu bogatej twórczości jednego z najślawniejszych naszych pisarzy. Chciałabym jedynie przypomnieć wielostronne powiązania Sienkiewicza z prasą i dziennikarstwem. Ta strona jego życia pozostaje jakby trochę w cieniu. Dzisiejszy czytelnik zna z licznych wydań książkowych głównie głośne powieści pisarza, które zaćmiły nieco nawet drobne utwory : nowele, obrazki, opowiadania nie mówiąc

o pracach dziennikarskich, jak felietony, recenzje, publicystyka. Oczywiście, że te prace straciły już swoją aktualność, ale pozostaje ich wartość poznawcza i rola, jaką spełniły zarówno w ówczesnym życiu literackim i społecznym jak też w życiu autora. Dziennikarstwo było przecież pierwszym zawodem Sienkiewicza, drogą do sławy oraz po prostu źródłem utrzymania początkującego pisarza. Jego nazwisko i pseudonim literacki „Litwos” stały się znane i popularne dzięki publikacjom prasowym. Ciekawostką jest, że nie tylko sława, ale i pierwsze niepowodzenie autorskie naszego bohatera wiąże się z prasą. W „Kalendarzu życia i twórczości” czytamy na s.41 : w roku 1867 „Wierzący w talent Sienkiewicza K/onrad/ Dobrski przesyła napisaną przezeń 16.X wierszowaną „Sielankę młodości” do „Tygodnika Ilustrowanego”. Odpowiedź redakcji brzmi: „Nadesłane utwory drukowane nie będą. W szczególową ich ocenę wdawać się nie możemy ;choć niektóre z nich nie są pozbawione pewnych zalet, ale brak miejsca i czasu zmusza nas do sądu sumarycznego.” Niefortunną próbę Dobrski przechowuje u siebie i dopiero w r.1901 oddaje ją I/gnacemu/ Chrzanowskiemu.” Gwoli objaśnienia należy dodać, że odpowiedź dotyczyła kilku utworów różnych autorów nadesłanych do redakcji. Ale już od roku 1869 ukazują się pierwsze recenzje i szkice literackie Sienkiewicza a w roku 1872 dwutygodnik „Wieniec” drukuje pierwszą jego powieść „Na marne”. Młody autor rozpoczyna karierę dziennikarską. „Kalendarz życia i twórczości” przytacza wspomnienie przyjaciela i kolegi redakcyjnego Sienkiewicza- Antoniego Zaleskiego o jego pracy w redakcji.

„Kiedy losami „Gazety Polskiej” włądał ówczesny jej redaktor

p. Sikorski, w gronie współpracowników był także młody chłopak, który świeżo ukończył wydział filologiczny w Szkole Głównej i debiutował w „Tygodniku Ilustrowanym” z rozprawą o Sępie Szarzyńskim. Polecono mu w „Gazecie” pisywanie felietonów tygodniowych. Młodzieniec zabrał się do tej pracy z zapałem, a ówczesne jego kroniki zwróciły od razu uwagę wszystkich na nowoobjawiający się talent. P. Sikorskiemu jednak bardzo się nie podobały owe felietony, pełne młodzieńczej werwy, młodzieńczego zapału i poezji. Autorowi ich odmawiał zupełnie talentu, a co więcej, zarzucał mu niesumienność dlatego, że za wiele było w jego kronikach poezji, a za mało faktów. -Ja chcę faktów! proszę o fakta!- powtarzał ustawicznie biednemu Litwosowi, kreśląc mu wszystko, co było tylko żywszym, oryginalniejszym i ponad szablon wyskakiwało. Z felietonu leciały też co tydzień strzępki, a zostawał tylko suchy szkielet. Taka była jednak potęga tego talentu, że i ten szkielet zdradzał jeszcze niepospolitą zdolność. Pewnego razu ktoś z współpracowników „Gazety” winszował Sikorskiemu felietonisty. -Wielka sztuka!- odpowiedział surowy Argus- patrz pan, ile tu musiałem wyrzucić i jakim się napracowałem. I pokazywał rękopism cały pokreślony, a w nim powymazywane najpiękniejsze ustępy, istne perełki poezji. Chcąc też „wyrobić niesumiennego młodzieńca” powierzał mu najsuchsze i najpospolitsze roboty reporterskie. Nic też dziwnego, że pod takim redaktorem biedny Litwos czuł się skrępowany i tracił wszelką do pisania ochotę. Odżył on dopiero, kiedy Edward Leo objął redakcję „Gazety”. Ten poznał się od razu na wielkim talencie, otworzył mu łamy „Gazety” i przez parę lat miała ona kronikarza hors ligne

a felietony „Z chwili bieżącej” godne by były zaiste osobnego w książce wydania.”

W latach 1872-1881 Sienkiewicz związany był stałą pracą dziennikarską i redakcyjną z „Niwą” i „Gazetą Polską”. Zamieszczał tam recenzje literackie, kroniki życia warszawskiego, felietony / „Bez tytułu”, „Sprawy bieżące”, „Chwila obecna”, „Wiadomości bieżące”, „Mieszaniny literacko-artystyczne”, artykuły oraz swe świetne nowele, które w znacznym stopniu decydowały o powodzeniu „Gazety Polskiej”. Był nawet współwłaścicielem „Niwy” z Mściśławem Godlewskim i Julianem Ochotowiczem. Jako korespondent „Gazety” odbył podróż do Ameryki upamiętnioną „Listami z podróży”. Wreszcie w roku 1882 został redaktorem nowego dziennika warszawskiego „Słowo” i funkcję tę pełnił do roku 1887. Dla „Słowa” pisał kroniki tygodniowe, recenzje teatralne i literackie, w „Słowie” drukował liczne nowele i przede wszystkim trylogię. „Słowo” biło dzięki temu rekordy wysokości nakładu. Uczestniczył więc Sienkiewicz w tym okresie szczególnie czynnie w życiu dziennikarskim i literackim kraju, w zmaganiach postępowej „młodej” prasy z konserwatywną „starą” prasą. Gdy ugruntowała się jego pozycja jako sławnego powieściopisarza, zaniechał pracy redakcyjnej. Jednakże do końca życia zabierał głos na łamach prasy na temat ważniejszych wydarzeń w życiu kraju jako wielki autorytet moralny i literacki. Praca dziennikarska, redakcyjna, publicystyka - to tylko część powiązań Sienkiewicza z prasą. Pamiętajmy bowiem, że prawie wszystkie jego utwory ujrzały światło dzienne najpierw w czasopiśmie, zanim ukazały się w wydaniach książkowych, których na-

kładcą zresztą w wielu wypadkach były również redakcje dzienników i tygodników. A więc pierwsi ich czytelnicy poznawali coraz sławniejszego pisarza za pośrednictwem prasy. Tak było od debiutu pisarskiego Sienkiewicza w 1869 r., gdy „Przegląd Tygodniowy” z dn. 18.IV. wydrukował jego recenzję „Wystąpienie gościnne p. Wincentego Rapackiego w roli Caussade’a w komedii „Nasi najserdeczniejsi” Sardou” aż do ostatniego utworu „Wspomnienie” ogłoszonego już pośmiertnie 25.XI.1916 r. w „Tygodniku Ilustrowanym”. Sienkiewicz, jak wiadomo, powieści swe pisał z odcinka na odcinek. Tworzył często będąc w podróży, przysyłał do gazet świeżo napisane teksty ciągle śpiesząc, by druk go nie wstrzymał. Oczywiście ten niesłychanie trudny sposób tworzenia wymagał przygotowania w postaci długotrwałych studiów źródłowych i obmyślenia koncepcji powieści, które zresztą zwykle rozrastały się w czasie pisania. Szczególnie „Potop” wymagał niesłychanego wysiłku, bo powstawał w okresie dla autora bardzo bolesnym - w czasie choroby i bezpośrednio po śmierci żony Marii z Szetkiewiczów. W nieustannych wędrówkach po zagranicznych uzdrowiskach z gasnącą na gruźlicę Marynią pisał w hotelowych pokojach pielęgnując jednocześnie chorą. Czytelnicy powieściowych odcinków mieli możność niejako ingerować w bieg akcji. Pisali na przykład do Sienkiewicza prosząc, by nie uśmiercał Skrzetuskiego, to znów zarzucali mu, że wszyscy jego bohaterowie wychodzą zwycięsko z każdego niebezpieczeństwa. Podobno wobec tego autor pisząc „Ogniem i mieczem” losował kto ma zginąć: Podbipięta czy Wołodyjowski. Los padł na Podbipięte i pan Longinus poległ./ Marcelli

Kosman: Na tropach bohaterów trylogii. W-wa 1866 s.302 /

A jak czytelnicy czekali na kolejne odcinki! Wymownym świadectwem jest fragment „Dzienników” Stefana Żeromskiego : „Józef opowiadał mi rzecz następującą. Był raz w zimie t.r. w Staszowie, miał interes na poczcie, czekał tam więc. Razem z nim czekało na przyjscie poczty ze dwudziestu szewców, czeładników, sklepiarzy - czekali na „Słowo”. Gdy poczta przyszła, urzędniczek pocztowy zaczął czytać „Potop” na głos... Ci ludzie czekali tam parę godzin, oderwawszy się od pracy, aby usłyszeć dalszy ciąg powieści. Nie darmo mówią, że naród zdaje rachunek przed Sienkiewiczem z uczuć polskich...”

/ Stefan Żeromski: Dzienniki.T.3. W-wa 1956 s.195 /

Pierwodruki prasowe utworów Sienkiewicza zamieszczały liczne czasopisma: Tygodnik Ilustrowany, Przegląd Tygodniowy, Wieniec, Niwa, Gazeta Polska, Słowo, Czas, Dziennik Poznański, Bluszcz, Tydzień Polski, Gazeta Lwowska, Kurier Warszawski, Kurier Codzienny, Biblioteka Warszawska, Biesiada Literacka, Gazeta Warszawska, Słowo Polskie. W zbiorach naszych posiadamy niewielką ilość tychże pierwodruków, nie zawsze nawet całych utworów a tylko ich fragmentów. Ale i to, co się zachowało jest cenne i wystarczająco służy naszej idei, aby przypomnieć o ich istnieniu, aby pokazać jak wyglądały znane nam i tak bliskie teksty w chwili, gdy ukazały się oczom najczęściej zachwyconych nimi pierwszych czytelników.

W niewielkim stopniu możemy zaakcentować jeszcze jeden wątek związków Sienkiewicza z prasą. Otóż nie tylko sławny autor pisał dla prasy - prasa pisała o nim samym, jego twórczości i życiu osobistym. Pełno jest w ówczesnych periodykach anonsów

o nowych utworach Sienkiewicza, doniesień o jego podróżach, odczytach, wystąpieniach publicznych itp. Chwalono i ganiono jego utwory nazywając je „kordiałem zdrowia dla społeczeństwa” oraz „krzywym zwierciadłem historii”. Te niezwykle interesujące materiały zachowały się również częściowo w naszych zbiorach. Nie bardzo jednak mieszczą się w szczupłych ramach wystawy. Zamieszczamy więc tylko nieliczne, związane zwłaszcza z jubileuszem pisarza w 1900 r., któremu czasopisma poświęciły szczególnie wiele miejsca.

Mamy nadzieję, że nasza wystawa będzie dla czytelników jeszcze jednym spotkaniem ze znanym autorem a także spotkaniem z zapomnianą już dzisiaj, a przecież tak ciekawą prasą XIX i pocz. XX w.

Wykaz publikacji zamieszczonych na wystawie w układzie
chronologicznym

1. Sienkiewiczowa Stefania: Nietoperz. Gawęda z podań ludowych.
Tygodnik Ilustrowany 1864 nr 263 s. 378-379

Jeden z dwu zachowanych utworów matki Henryka Sienkiewicza

2. Chrzanowski Ignacy: Pierwszy utwór Sienkiewicza. Tygodnik
Ilustrowany 1901 nr 29 s. 561 , Ałenium 1901 t. 2 z. 3 s. 600-
601

Zawiera „Sielankę młodości” - pierwszy utwór Sienkiewicza,
powstały w 1867 r.

3. Sienkiewicz Henryk: Mikołaj Sęp Szarzyński. Studium literackie.
/ odcinek 1 / Tygodnik Ilustrowany 1869 nr 79 s. 10-11

4. Sienkiewicz Henryk: Kasper Miaskowski. / Studium literackie.
Odcinek 2 / Tygodnik Ilustrowany 1870 nr 128 s. 286-287

5. Sienkiewicz Henryk: Osady polskie w Stanach Zjednoczonych.
/ odcinek 4 / Przegląd Tygodniowy 1878 nr 6 s. 66-67

6. Sienkiewicz Henryk: Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela.
Niwa 1879 z. 119 s. 813

7. Sienkiewicz Henryk: Niewola tatarska. Niwa 1880 z. 143 s. 793

8. Sienkiewicz Henryk: Mieszaniny literacko-artystyczne. / odcinek 2 / Niwa 1880 z. 121 s. 71 , / odcinek 18 / Niwa 1881 z. 168
s. 934

Druk całości w latach: 1879 - 1881

9. Sienkiewicz Henryk: O naturalizmie w powieści. / odcinek 1 /
Niwa 1881 z. 159 s. 157

10. Sienkiewicz Henryk: Na jedną kartę. Dramat w 5 aktach. / akt 1 /
Niwa 1881 z. 145 s. 42-43

11. Lubowski Edward: Przegląd teatralny. „Na jedną kartę”-dramat
w 5-ciu aktach, oryginalnie napisany przez H.Sienkiewicza.
/ Recenzja / Tygodnik Ilustrowany 1881 nr 271 s.157
12. Sienkiewicz Henryk : Latarnik. Niwa 1881 z.165 s.640
13. Kossak Juliusz: Z powieści Sienkiewicza „Ogniem i mieczem”.
/ Ilustracja : raryt Łączy Skrzetuskiego z Kurcewiczówną /
Tygodnik Ilustrowany 1884 nr 92 s.221
14. Sienkiewicz Henryk: Potop. /odcinek 179 / Słowo 1885 nr216 s.1
Druk całości: od 24.XII.1884 do 2.II.1886
15. Nekrolog Marii Sienkiewiczowej. Słowo 1885 nr 33 s.1
16. Sienkiewicz Henryk: Bez dogmatu. / odcinek 41 / Słowo 1890
nr 23 s.1
Druk całości: od 2.XII.1889 do 12.X.1890
17. Sienkiewicz Henryk: Lux in tenebris lucet. Biblioteka War-
szawska 1891 t.1 s.1
18. Sienkiewicz Henryk: Listy z Afryki. /odcinek 2 / Słowo 1891
nr 33 s.1
Druk całości: od 31.I.1891 do 27.II.1892
19. Sienkiewicz Henryk: U źródła. Biblioteka Warszawska 1892 t.2
s.200-201
20. Sienkiewicz Henryk: Bądź błogosławiona. Legenda indyjska.
Biblioteka Warszawska 1893 t.2 s.360-361
21. Sienkiewicz Henryk: Rodzina Połanieckich. / odcinek 1 /
Biblioteka Warszawska 1893 t.3 s.1
Druk całości: od 24.VII.1893 do 12.XII.1894

22. Sienkiewicz Henryk: Organista z Ponikły. Słowo 1893 nr 140 s.1
23. Sienkiewicz Henryk: Pójdźmy za nim. /odcinek 3/ Tygodnik Ilustrowany 1893 nr159 s.17
24. Sienkiewicz Henryk: Krzyżacy./odcinek 46 / Tygodnik Ilustrowany 1898 nr 21 s.402-403
Druk całości: od 2.II.1897 do 20.VII.1900
25. Górski Konstanty: Pogrzeb Danusi./ Ilustracja do „Krzyżaków”/ Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 50 s.986-987
26. Sienkiewicz Henryk: Na Olimpie. Legenda. Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 11 s.210-211
27. Demby Stefan: Henryk Sienkiewicz. Notka bio-bibliograficzna. Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 10 s.184-185
28. Hösick Ferdynand: U Henryka Sienkiewicza. Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 10 s.185
29. Anons redakcji: „Każdy prenumeratorem „Tygodnika Ilustrowanego” w r.b. 1900 otrzymuje bez żadnej dopłaty co miesiąc tom Dzieł Henryka Sienkiewicza...” Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 1 s.20
30. Portret Henryka Sienkiewicza: „Sienkiewicz u siebie” Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 51 k.tyt.
31. Górski Konstanty: „Zagłoba sum” - scena końcowa ze sztuki Sienkiewicza „Zagłoba swatem” - ilustracja. Tygodnik Ilustrowany 1900 nr51 s.1006 -1007
32. „Dom w Oblęgorku” / rycina przedstawiająca pałacyk ofiarowany Sienkiewiczowi jako dar narodowy / Tygodnik Ilustrowany 1900 nr 50 s.1013

33. Sienkiewicz Henryk: Maryja Konopnicka. Biblioteka Warszawska
1902 t.2 s.428
34. Sienkiewicz Henryk: Na polu chwały. /odcinek 19 / Biesiada
Literacka 1904 nr 20 s.386-387
Obok tekstu powieści doniesienie o ślubie H.Sienkiewicza
z Marią Babską
Druk całości: od 24.XII.1903 do 20.X.1905
35. Uwieńczenie Polaka./ Opis wręczenia nagrody Nobla Henrykowi
Sienkiewiczowi / Kraj 1905 nr 49-50 s.2-3
36. Sienkiewicz Henryk: Sąd Ozyrysa. Tygodnik Ilustrowany 1908
nr 2 s.26-27
37. Sienkiewicz Henryk: We mgle. Tygodnik Ilustrowany 1912 nr 40
s.826-827
38. Sienkiewicz Henryk: „Wojna szwedzka w r.1655 i 1656r.” Lu-
dwika Kubali . / Recenzja / Książka 1914 nr 1-2 s.18-19
39. Sienkiewicz Henryk: Do Aristiusa Fuskusa. Z Horacego tłum....
Tygodnik Ilustrowany 1914 nr 15 s.283
40. Sienkiewicz Henryk : Legiony./odcinek 35 / Tygodnik Ilustro-
wany 1914 nr 31 s.613
Druk całości: od 6.X.1913 do 30.VII.1914
41. Sienkiewicz Henryk: Wspomnienie. Tygodnik Ilustrowany 1916
nr 48
Ostatni utwór Sienkiewicza drukowany już pośmiertnie

